

Ratna zbivanja u Dalmaciji, Hrvatskoj i Bosni od 1514. do 1769.

GAŠPAR VINJALIĆ, *Kratki povijesni i kronološki pregled zbivanja koja su se dogodila Slavenima u Dalmaciji, Hrvatskoj i Bosni 1514.-1769.*, Književni krug, Split, 2010., 287 str.

Knjiga *Kratki povijesni i kronološki pregled zbivanja koja su se dogodila Slavenima u Dalmaciji, Hrvatskoj i Bosni* ugledala je svjetlo dana nakon dugoga razdoblja suradnje dvojice istaknutih znanstvenika. Projekt je podrazumijevao prevođenje originalnoga teksta s talijanskoga, što je učinio Bruno Pezo, te usklađivanje s izvornikom, što je napravio i objašnjenjima popratio Vicko Kapitanović. Ovo djelo predstavlja treći svezak kronološkoga pregleda važnijih zbivanja u Dalmaciji, Hrvatskoj i Bosni u razdoblju od 1514. do 1769. godine. Autor je izvornoga teksta široj javnosti slabo poznati fra Gašpar Vinjalić koji je u slobodno vrijeme bilježio sudbonosne povijesne događaje.

Predgovor priređivača zapravo je kratak osvrt na nastanak knjige i ranije pokušaje objavljivanja rukopisa. U nastavku Vicko Kapitanović daje pregled života i djela Gašpara Vinjalića, autora nekoliko povijesnih rukopisa iz kojih je i nastala ova knjiga i prve trojezične gramatike (hrvatsko-latinsko-talijanske) priređene za franjevačke škole.

U knjizi su opisana ratna zbivanja u Dalmaciji, Hrvatskoj i Bosni u razdoblju od 1514. do 1769. godine, a sastoji se od pet poglavlja.

U prvome poglavlju, „Tursko osvajanje Dalmacije“ (str. 21-60), kronološki su prikazana turska osvajanja hrvatskih prostora u razdoblju od 1514. do 1595. godine. Opisani su uzroci podjele Bosanske vikarije i poteškoće s kojima su se suočavali svećenici na tim prostorima te događaji u Dalmaciji za vrijeme Ciparskoga rata i bitka kod Lepanta.

U drugome poglavlju, „Čežnja za slobodom“ (str. 61-99), prikazani su događaji od 1596. do 1647. godine. Zbog kršćanske nesloge i materijalne pohlepe pokušaji oslobađanja nekih mjesta i utvrda ostajali su neuspješni ili se uspjeh i pobjeda nisu mogli održati dulje vrijeme zbog

već spomenutih razloga. Vinjalić piše i o djelovanju uskoka i šteti što su je nanosili ne samo Turcima nego i kršćanima te o crkvenim prilikama i poteškoćama koje su biskupi i redovnici imali pri vršenju službe.

Treće poglavlje, „Događaji u Dalmaciji za Kretskog rata“ (str. 101-166), opisuje događaje neposredno prije, za vrijeme i poslije Kandijskoga rata. U uvjetima kada je stalno prijetila turska opasnost stanovništvo je bježalo iz svojih domova tražeći spas u susjednim krajevima, redovnici iz bosanskohercegovačkih samostana bili su mučeni i proganjani, a pojava kuge u dalmatinskim mjestima i Bosni 1650. godine bila je još jedna pošast koju je donio rat. Osim obostranih pljačkâ i zarobljavanja ni crkvene prilike nisu bile dobre. Pečki patrijarh dobio je od Porte odluku kojom mu svi svećenici slavenskoga jezika moraju biti poslušni, što je značilo zabranu redovnicima Male braće vršenja bogoslužja. Franjevci su bili prisiljeni napustiti svoje samostane i zatvoriti crkve sve dok nisu uspjeli isposlovati novi ferman koji je označio prestanak progona.

U četvrtome poglavlju, „Kratko primirje i Morejski rat“ (str. 167-206), pregled je događaja od 1673. do 1701. godine. Unatoč potpisanomu primirju neprijateljstva su se nastavljala na objema stranama. Turci su i dalje gusarili i nanosili štete mletačkim trgovcima, a seljaci i Morlaci, navikli u ratu Turke pljačkati i živjeti na njihov račun, u vrijeme mira to su radili tajno i otimali Turcima ono do čega su mogli doći. Poraz Turaka pod Bečom odrazio se i na oslobađanje okupiranih prostora u Dalmaciji i Bosni. Oslobodeni su Knin, Vrlika, Vrgorac, Gabela, a austrijska vojska na čelu s princem Eugenom Savojskim djelovala je po Bosni.

U petome poglavlju, „U spletu austrijske i mletačke politike“ (str. 207-250), obrađeno je razdoblje od 1670. do 1769. godine. I u ovome poglavlju dan je pregled crkvenih i političkih prilika. Početak XVIII. stoljeća obilježio je rat za španjolsko nasljeđe. Prikazani su pohodi Turaka na gradove po Dalmaciji, koji su uglavnom završavali neuspješno, oslobađanje brojnih utvrda pod zapovjedništvom generalnoga providura i pojava zaraznih bolesti u Bosni i Dalmaciji.

Knjiga *Kratki povijesni i kronološki pregled zbivanja koja su se dogodila Slavenima u Dalmaciji, Hrvatskoj i Bosni* sadrži 60 ilustracija. Prikazani su portreti careva, sultana i drugih istaknutih osoba, nekoliko

karata i bakroreza te slike brojnih utvrda i mjesta oko kojih su se vodile borbe. Knjiga završava bibliografijom, popisom literature i ilustracija, zaključkom na engleskome i talijanskome jeziku, prilogom od tridesetak slika u boji koje prikazuju sadašnje stanje utvrda koje se spominju u tekstu te kazalima osobnih imena i zemljopisnih pojmova.

Ova je knjiga velikim dijelom nastala na temelju svjedočanstva očevidaca i neobjavljenih izvora te tako daje uvid u mnoge događaje onako kako su se uistinu dogodila. Riječ je o vrijednome i zanimljivome djelu koje će biti od koristi svima zainteresiranima za povijest hrvatskih prostora pod turskim gospodstvom.

DIJANA PINJUH